

Kulcsár Andrea

VÉRREL, KÖNNYEL, TAKONNYAL

A jó munka az, amikor rá tudsz csodálkozni a rendezőre – vallja B. Fülöp Erzsébet Jászai Mari-díjas marosvásárhelyi színművész. Bözse, akiről valószínűleg kevesen tudják, hogy egykor jogi pályára készült. Ma viszont színház nélkül elképzelhetetlen lenne az élete.

Sokféle lány, nő, asszony voltál már a színpadon. Van-e olyan női szerep, amit még nem osztottak ki rád, illetve amire nagyon vágynál?

Szerep nincs, rendező viszont igen. A jó szerepeim mindig rendezőfüggőek voltak.

A Radu Afrim által 2015-ben rendezett A nyugalom című előadásban a női életút több stációját is bejárod egy előadás ideje alatt. Ez milyen mértékben jelentett, illetve jelent minden egyes előadás alkalmával kihívást számodra?

Ez a szerep egyik kedvencem, annak elérére, hogy kicsavar, megöregít, meghordoz. Valóban, ezeket a stációkat fizikálisan lekövetni jelenti a szerep nagy kihívását. Például: a tekintet. Először az életerős nő élénk tekintete, azután, ahogy fokozatosan öregszik, majd meghal, úgy üresedik ki a nézés, réved a semmibe, míg végül már nem is látja a körülötte lévőket, néz, de már nem tud fókuszálni, minden egybefolyik, mert lineáris időként él meg mindent, ahogy ezt az öregeknél tapasztaljuk. Ha egy kissé élénkebbre sikerül a nézés, az már hazugság. Afrim sokszor figyel-

meztetett a próbák alatt, amikor begyorsultam, vagy inkább a járásra, a testre koncentráltam, hogy *a nézés!* Ugyanez vonatkozik a test, a mozgás, a járás leépítésére. Ahogy Banu mondja a *Teatrul memoriei* című könyvében: az öregség olyasmi, amikor a test lemarad önmagáról, amikor nem éri utol a mozgulatot, elindul a lendület, de elfelejti, hogy már nem képes megtenni, ezért lemarad a mozgulatról, miközben elhal a lendület. A másik kihívás Bányai Kelemen Barnával játszani. Még soha nem voltunk partnerek. Nagyon jó vele játszani, érzékelni, ahogy figyel rád. Szóval elég sok kihívás van az előadásban.

Melyik az a szerep, amely mély nyomot hagyott benned? Milyen korábbi szerepedről, munkádról mesélnél szívesen?

Nemrég említettem, viccesen, az egyik kolléganőmnek, hogy bizonyos fontosabb szerepek fizikálisan is impregnálódnak a színészben: a Barabás Olga által rendezett két korábbi szerepem, a *Példás történet* és a *Valahol Szecsuanban* egy hosszú karcolás a karomon és egy sebnym a lábamon, a Vlad Mugur mester által rendezett *Velencei ikrek* pedig térdgipsszel járt. Nem akarom az összeset felsorolni, de rendszeresen hordozom a nyomát Victor Ioan Frunză *Tom Paine* című előadásának. Anca Bradu *A tavasz ébredése*, Parászka Miklós *A dilis Resnere*, Bodó Viktor *Boldogtalanok* című előadása, Bocárdi László *Learje*, Rusznyák Gábor *Gézagyereke*, Török Viola *Hullámzó vőlegénye*, Porogi Dorka *Romeo* és *Júliája*, Andreea Vulpe *Cseresznyés kertje*, a

legújabbak pedig, Radu Afrim *Ördög próbája* és *A nyugalom* előadása, illetve örömjáték volt számomra a Harsányi Zsolt által rendezett *Mágnás Miska* Marcsája. Legutóbb, Keresztes Attila *Sirály* előadásának főpróbáján a bokámat ficamítottam ki, szerencsére nem volt vészes, de rögtön bevillant, miközben tápáskodtam fel a földről, hogy „nem véletlen”.

Nagyon intenzíven élsz a színpadon minden előadásban. Ez temperamentum kérdése, vagy valami egyéb is kell ahhoz, hogy ilyen színpadi jelenléted lehessen?

Szerintem ez minden színészre érvényes. Én is törekszem arra, hogy intenzív legyek, mert különben nem éri meg. Másrészt lehet, azért is vagyok maximalista, mert soha nem voltam elkényeztetve a szerepekkel, volt olyan évadom, amikor megkaptam a Jászai Mari-díjat, de semmit nem játszottam egész évben. Képzelheted, amikor végre szerepet kaptam Barabás Olgától az Arielben, mennyire ott voltam.

Másfajta szépség vagy, nem a tipikus, média által sztárolt cicababa. Hogyan élted meg az eddigiekben ezt az adottságot?

Pontosan emiatt volt szerencsém a szakmában, hogy nem tudtak dobozolni. A legkülönfélébb szerepeket játszhattam el: állatokat, dadust, kurvát, bolondot, férfit, nőt, gyermeket, kamaszt és vénasszonyokat. Lehet, hogy ez is hozzájárul ahhoz, hogy kerülni tudtam a rutint és megmaradt örök kihívásként a szerepformálás.

Mennyire tölti ki az életedet az alkotás?

Csak erről szól és a feltöltődésről. Másképp nem működik.

1990-ben, az első, úgynevezett népes évfolyam tagjaként végeztél el a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetemet. Mikor döbentél rá arra, hogy ez a te utad? Egyáltalán a csikszeredai matematika-fizika líceumból miért készültél színművészetre?

Jogra készültem, és nagyon sokat tanultam, aztán egy éjszaka revelációm támadt. Úgy hajnali 2 és 4 óra között megállt az idő és reggel bejelentettem, hogy színire megyek.

Akkoriban nehéz volt felvételt nyerni abba az oktatási intézetbe, és igen nagy megvalósításnak számított már a bejutás is. Az egyetemmi évekből mi az, ami komoly nyomot hagyott benned szakmai szempontból?

Sok minden meghatározott színészilag: Béres András tanár úr órái, Tarr Laci bácsi milyensége, Kovács Levente osztályvezető tanárunk órái, az akkori vizsgáink Boczárdi Lászlóval, Barabás Olgával, Kövesdy Istvánnal, és az osztálytársaim, akik azóta színházaink vezető színészei. Egyik legerősebb lenyomatot azokból az évekből Victor Ioan Frunză *Tom Paine* című előadása jelentette.

1994-ben elvégeztél a színész szakot, egy évvel később beiratkoztál a teatrológiára is. Miért? Színészek közül kevesen érdeklődnek a pálya elméleti oldala iránt...

Többet szerettem volna tanulni, elemezni, olvasni. A sok gyakorlati óra miatt nem volt elég időm elmélyülni a színházelméletben.

Ráadásul doktori címet is szereztél. Dolgozatodban a színész testbeszédét, ennek nézőre gyakorolt hatását tanulmányoztad. Segített a munkádban a saját tapasztalatod is?

Természetesen. Főként egy-egy színészi makrogesztus elemzésekor. Nem akartam a saját munkáimról írni, ezért választottam olyan színészeket, akik tudatosságban kiemelkedők, az erdélyiek közül Pálffy Tibort és Bogdán Zsoltot.

Több erdélyi magyar társulattal dolgoztál, de szerintem leginkább mégis marosvásárhelyi színész nő vagy. Hűségesebb típus vagy?

Talán a színész nők közül én vagyok az egyetlen, aki a legtöbb erdélyi magyar színháznál dolgozott, mégis a nézők, az egyetem,

a Nemzeti Színház, a város és a barátaim miatt persze, itt érzem magam itthon. Ez a város tett sikeressé és fogadott be.

A Színművészeti Egyetemen tanítasz. Mit jelent számodra ez a munka, melyek ennek a nehézségei, illetve szépségei?

A diákokkal nagyon jó együtt lenni, érezni a lelkesedésüket, segíteni őket, ha elakadnak a folyamatban, közösen kipróbálni új irányokat. Önismeretre tanít, mert rögtön ott a visszajelzés a javaslataidra, ha valamit túlságosan erőltetnél. Tudatosabbá válsz színészeleg is, hiszen meg kell tanulnod reflektálni a szerepekre, azután át is kell adni a megértésedet. Megtanít dolgozni az elvárásaiddal, ha nem sikerülne az adott munka. Volt egy diákom, akit semmilyen kulccsal nem tudtam megnyitni, a teljesítménye mindig korrekt volt, de nem több ennél. Azt kudarcként éltem meg. Az is kudarcc, ha nem tudnak elhelyezkedni, főként, ha tehetségesek. Lassan telítődtek a színházaink, és egyre nehezebb boldogulniuk. Ilyenkor tehetetlennek érzem magam. A legszebb, amikor sikerül egy-egy szerepben megosztomoltatni a saját határaikat és olyan karakter, állapot jön elő belőlük, amit még nem tapasztaltak – ez okozza a legnagyobb boldogságot a tanításban.

Rendezőként is rendszeresen kipróbáltad/kipróbálsz magad. Ez másfajta kihívást jelent?

Összefogni egy előadást, jól vezetni a színészeket, nagyobb felelősség. Ha nem sikersek az előadásodban, az kíméletlen érzés. Mint a bűnözőé.

Sokan úgy vélik, rendező és színész között lennie kell egy bizonyos harmóniának, belső összhangnak ahhoz, hogy jól dolgozhassanak együtt. Neked eddig kívül sikerült ezt megtalálnod? Kivel dolgozol, illetve dolgoznál legszívesebben?

A színész először óvatos, kiszimatolja, hogy milyen a rendező, érti-e, érzi-e a darabot, milyen ember, milyen alkat. Ez már az első olva-

sópróbakon kiderül. Ha meggyőzőtt, a legjobb dolog belevetni magad, feltétel nélkül követni őt, rácsodálkozni a világára. Sok rendezővel dolgoztam, de igazából akkor sikerültek a legjobban a szerepeim, amikor rá tudtam csodálkozni a rendezőre emberileg, szakmailag.

A rendezők többsége férfi. Tapasztalataid alapján mennyire tekintik a nőket egyenlő partnerek?

Egy jó rendezőre nem jellemző a megkülönböztető magatartás, hiszen partnerek vagyunk a kereső folyamatban, ha rád pirít, vagy leteremt, akkor is érzed, hogy nem a megkülönböztetés miatt teszi, hanem szakmailag marasztal el, ami jogos, mert a legjobbat szeretné kihozni belőled. Mégis, dolgoztam olyan rendezővel, aki lekezelően bánt velem, és azóta sem szeretnék vele többet dolgozni, ugyanis leblokkol, nem tudom megnyitni

B. Fülöp Erzsébet. Fotó: Andi Bulboacă

magam az alkotáshoz. Olyan pluszköröket kell megtennem mentálisan, ami zavart okoz a munkában.

Van-e különbség férfi és női rendező között, ami a munkafolyamatot, illetve a színészekhez való viszonyulásukat illeti?

Most hirtelen Barabás Olgára gondoltam, mert sokat és jól dolgoztam vele, sok szakmai elismerésem kötődik hozzá, vagy a későbbiekben Porogi Dorkához, akik a nagy női szerepeknél sokat segítettek az egyénítésben, ugyanis a női lélek rezdüléseit nagyon érzékenyen követték le a közös munkák során, olyan, akár miniatűr gesztusokban, belső állapotokban, amit csakis női rendező érzékel, fogalmaz meg. Így történt a Barabás Olga által rendezett *Antosa*-előadásunk első Mása-monológja esetében is, amikor lerendeltünk és meghatároztunk pontokat, váltásokat, állapotokat. Minden elmélyültebb férfi rendező hasonlóan dolgozik, mégis, annyira mélyről jövő, mondhatni feminin érzékenységből fakadó rezdülések voltak ezek a váltások, ami Olga instrukcióit illeti, hogy ettől előadásról előadásra számomra is meglepő módon mindig másként jött ki belőlem. Talán valami hasonlóra gondolt Grotowski, amikor a gyónás állapotát fogalmazta meg?! Nem tudom.

Hogyan látod, ezen a pályán a férfiak több elismerést kapnak a munkájukért, mint a nők? Van-e különbség a film-, illetve színházi színészek közt ilyen téren?

Igen, van különbség. A nők kötöttebbek, kevesebb a mozgásterük, elsősorban a család miatt. Nem olyan egyszerű bepattanni az autóba és elmenni Budapestig vagy Bukarestig egy castingra, vagy bevállalni egy szerepet egy másik színháznál, magad mögött hagyva hónapokig az otthonod. Aztán engedélyt is kell kérned az igazgatódtól, aki szintén férfi, és ha jó fazon, szerencsés vagy, mert elenged. Hiába, patriarchális társadalomban élünk.

Színpad és film... Két külön világ? Kipróbáltad magad filmszerepekben is. Folytatni szeretnéd ezt a fajta munkát?

Izgalmas lenne. Tudor Giurgiu filmrendező mondta a *Tizen a filmért* workshopon, hogy két lehetősége van egy középkorú színésznek a filmvászonon: vagy működik, vagy nem. Vagy levetkőzi a teatralitást, vagy nem. Na! Hát ezt kellene nekem is kideríteni. Bizakodom, hogy adódik rá lehetőség.

Erdélyi magyar színész hol és hogyan kószolhat bele a filmkészítésbe? Milyen távlatokat nyithat a tény, hogy 2015-ben beválogattak a Transilvania Nemzetközi Filmfesztivál (TIFF) negyedik alkalommal megszervezett Tizen a filmért (10 pentru film) projektjébe?

Nagy hátrány, hogy nincs nálunk filmes képzés, mint Kolozsváron, hogy akár rövidfilmekben is, de kipróbálhasd magad. Egy biztos, azóta több castingiroda megkeresett. Majd meglátjuk.

Több díjat tudhatsz magadénak. Melyikre vagy a legbüszkébb, illetve szerepel-e céljaid között egy bizonyos díj, szakmai elismerés megszerzése?

Természetesen, ha egy díjkiosztós fesztiválra utazunk, megfuttatod magadban, hogy mekkora esélyed van, illetve hogyan sikerült az előadást reprezentálni, hiszen az új helyszín, az izgalom, a csapatjáték, az adott közönség mind-mind visszahatnak az előadásra. Amikor egy szerepen dolgozol, ez nem szokott eszedbe jutni, nem ezért csinálod. Ami a díjaimat illeti, mindegyik fontos számomra, hiszen más-más szerepemhez kötődnek, más-más színészi milyenségemet jelentik. 17 egyéni díjam van, de mindegyikre pontosan emlékszem, az atmoszférára, hogy mi működtette azt a bizonyos szerepet, ott és akkor, azon az estén, azzal a közönséggel. De díjjal, vagy díj nélkül, a lényeg ugyanaz: áteresztieni magadon a szerepeket. Ahogy Radu Afrim mondaná: hússal, vérrrel, könnyel, takonnyal együtt.